

A képzővé válás kora a mordvinban

MATICSÁK Sándor

A grammatikalizációs folyamat során egy adott lexéma státusa megváltozik, s önálló szóból valamilyen szuffixummá alakul át. A folyamat az adott nyelvi elem szemantikai erejének csökkenésével kezdődik. A deszemantizáció végső fázisában az adott szuffixum már teljesen kiüresedik, és semmiféle jelentéstani kapcsolatban nem áll az alapszavával, például a magyar *-ság/-ség* képzőben már nem érezzük az eredeti 'domb, erdős magaslat, erdő' jelentést, s ugyanígy nem találunk kapcsolatot a zürj. *ru* 'gőz, pára' (*šonid* 'meleg' > *šonidru* 'melegség') és *tuj* 'út, ösvény, nyom' (*mort* 'ember' > *morttuj* 'képesség, adottság') esetében sem (megjegyzendő azonban, hogy a képzőagglutinációnak nem feltétele a teljes kiüresedés: a fi. *-tar/ -tär* „női foglalkozás-képző” – ennek alapszava a *tytär* 'vkinek a lánya' – és a m. *-né* képző esetében világosan felismerhető a kiindulóponttal való kapcsolat). A folyamatot gyakran hang- és alaktani változások is kísérik: az adott lexéma önállóságának feladásával deformálódhat, megrövidülhet, illetőleg különféle kongruenciák (pl. palatoveláris illeszkedés) is hathatnak rá. A folyamat azonban nem csak „veszteségekkel” jár: a lexikai egység grammatikai elemmé válásával, az eredeti szemantikai hatóerő lecsökkenésével párhuzamosan megnő az új szuffixum absztrahációs ereje: a létrejövő új nyelvi elem kombinatív készsége felerősödik, s ragként, képzőként sokkal szabadabban kapcsolódhat más lexikai egységekhez, mint önálló szó korában (vö. Campbell 2001; Campbell–Janda 2001: 108–110; Hopper–Taugott 1993: 4–10, 38–50, 130–166).

Mindezekből következik, hogy a deszemantizációs folyamat előrehaladtával, a szuffixummá váló elem absztrakciós képességének erősödésével együtt jár az adott elem produktivitásának növekedése is. Dolgozatomban azt vizsgálom, lehet-e ezt az előfeltevést (az „idő/gyakoriság együtthatót”) nyelvi adatokkal is igazolni.

A lexikai egységekből létrejövő képzők kora nyelvenként s képzőnként eltérő. A m. *-ság/-ség* és *-hat/-het* képzők már az ómagyar korban is léteztek (a nyelvemlékekben illeszkedés nélküli alakok nem fordulnak elő); a *-né*

képzőnk a XVII–XVIII. században alakulhatott ki; a *-beli* és *-kora* a közel-múlt terméke; a *-féle*, *-szerű*, *-nemű* pedig napjainkban alakul képzővé. Régi agglutináció eredménye a finn *-tar/-tär*, mára azonban (bizonyos társadalmi folyamatok – elsősorban a feminizmus – nyelvi vetületének hatására) elvesztette produktivitását.

Sajnos, a kisebb finnugor nyelvek agglutinálódott vagy agglutinálódó képzőinek korát, produktívitasának változását mérni nagyon nehéz, hiszen e nyelvek általában nem rendelkeznek régi szövegekkel. Az utóbbi évtizedekben fellendült bibliafordító-mozgalom révén azonban viszonylag jól nyomon lehet követni a régebbi, XIX. századi és az újabb fordítások közti különbségeket: ezek az újabb bibliafordítások arról tanúskodnak, hogy az önálló szavak képzővé agglutinálódása élő folyamat (ehhez vö. Keresztes 2004: 76; Widmer 2004: 132). Dolgozatomban egy mordvin képzőt, az agglutináció útján létrejött *-či* szuffixumot vizsgálom ebből a szempontból: a Lukács evangélium 1889-es és 1996-os fordítását vettem össze. Annak indoklásául, miért a *-či* képzőt választottam, röviden összefoglalom az agglutináció útján keletkezett mordvin képzők kérdéskörét.

A mordvin nyelvészek közel húsz elemet sorolnak az önálló szóból agglutináció útján létrejött képzők közé. E feltevések nagy része azonban nem állja meg a helyét, a képzővé válás kritériumainak (deszemantizáció, az eredeti jelentés elvesztése; az absztrakció foka; a képző szabad kapcsolódása különféle szemantikai csoportokba tartozó alapszavakhoz; az alapalak megléte/kivesztése; hang- és alaktani változások; produktívitas) a vizsgált elemek közül csak nagyon kevés felel meg. A nyelvtörténeti tévedéseket (*-kaz*, *-tor*) figyelmen kívül hagyva öt csoportba sorolhatjuk a vizsgált elemeket: ezek között vannak képzők, de ezek nem önálló szóból alakultak (*-in*, *-maz*); vannak utótagok, amelyek még nem indultak meg a deszemantizáció útján (*al* 'alsó; alsó rész', *alks* 'vminek az alsó része', *bije* 'nemzetség, törzs', *kirda* 'réteg, sor, íz' > multiplicativus, *lango* 'felület, felszín, vminek a felületén lévő hely', *mar* 'alma; termés; bogyó', *nal* 'csoport, nyáj', *pulo* 'liget, erdőcske'); vannak utótagok, amelyekben megindult a deszemantizáció, de még csak a folyamat elején járnak (*pra* 'fej, vminek a felső része', *pe* 'vminek a vége'); vannak olyan elemek, már képzőknek tekinthetők, elvont viszonyok jelölésére képesek, ezeknek az alapszavával való kapcsolata még egyértelmű (*-ni* asszony-névképző, *pel* 'fél, oldal; vmilyen cselekvésre szolgáló eszköz', *pelks* 'rész, darab'), s végül van egy olyan elem, amely már teljes mértékben képzőnek tekinthető (a deszemantizáció végbement, alapszavával való kapcsolata teljesen megszakadt, absztrakciós foka erős, produktívitas nagy), ez pedig a *-či* képző. (A kérdéskörrel bővebben Maticsák 2005.)

A *či* eredetileg egy 'nap (Tag, Sonne)' jelentésű lexéma volt, ezt a jelentését a mai napig őrzi; összetételek előtagjaként a 'nap mint égitest (*čiňžaramo* 'napraforgó', *čivalgoma* 'napnyugta'), utótagjaként pedig a 'nap mint időegység' (*nedllači* 'vasárnap', *trudoči* 'munkanap') jelentésben fordul elő. A *-či* nomenképzővé agglutinálódva ma az elvont főnevek egyik leggyakoribb képzője. Sirkka Saarinen vizsgálatai szerint a *-či* képzős főnevek alapszava leggyakrabban melléknév (*kaštanči* 'büszkeség' < *kaštan* 'büszke'), ezt követik a főnévi eredetű alapszavak (*ojači* 'barátság' < *oja* 'barát'). A többi szófaj lényegesen kisebb szerepet kap e képző alapszavaként: az alapszó ritkán lehet folyamatos melléknévi igenév (*eraviksči* 'szükségesség' < *eraviks* 'szükséges'), határozószó, módosítószó (*arasči* 'nincstelenség' < *aras* 'nem, nincs'), számnév (*vejkeksči* 'egység' < *vejke* 'egy'), névmás (*tonači* 'túlvilág' < *tona* 'az, amaz') A vizsgált képző sokszor kapcsolódhat a *-ks* szuffixumhoz is (*jalgaksči* 'barátság' < *jalga* 'barát'); Lazar szerint a *-ks* nomenképző, Bartens és Saarinen azonban ezt translativusi formának tartja. A *-či* termékeny képző, az ide tartozó szavak között számos orosz eredetű is adathozható, s új szavak létrehozásában is aktív (Bartens 1999: 107; Lazar 1975: 207–211; Mészáros 1997: 237–239; Saarinen 2004: 334–339).

A korábbiakban említettem, a grammatikalizációs folyamatok vizsgálatában miért játszanak kiemelkedően fontos szerepet a bibliafordítások. A mordvin nyelvű régi írásos emlékek száma csekély. A XVII. sz. végi expedíciók során gyűjtött anyagokat nem számolva a legkorábbi emlékeik a XVIII. század második felében születtek: a Damaszkín-szótár (1785) és Pallas latin–mordvin szójegyzéke (1768) mellett főként egyházi szövegek és földrajzi leírások alkotják a nyelvemléktárat. Minőségi változást jelentett, amikor – Nyikolaj Ilminszkij tevékenysége, az anyanyelven való oktatás fontosságának előtérbe helyezése révén – mordvin fordítói hivatal jött létre 1876-ban, itt evangéliumokat és más egyházi szövegeket fordítottak erzára és moksára (bővebben: Fábián 2003: 91–94).

Az Újszövetség első mordvin (erza és moksa) fordítása 1821 és 1827 között látott napvilágot. A következő fordítások a XIX. század végén–XX. század elején készültek, majd az oroszországi demokratizálódási folyamatok eredményeként a közelmúltban – finn és svéd tudósok részvételével, Helsinkiben és Stockholmban – több fordítás is megjelent. A különféle korokban keletkezett fordítások nyelvileg eltérő hatásokról tanúskodnak: a XIX–XX. sz. fordulóján készült alkotások jelentős orosz hatást mutatnak, míg a legrégebbi és a legújabb fordítások a mordvin nyelvű terminológia megalkotására, ill. megújítására fordítottak nagy figyelmet (részletesebben ld. Keresztes 2001).

A *-či* képző produktívitasának vizsgálatára kiválasztott erza nyelvű Lukács evangélium két fordításából (1889, 1996) kikerestem azokat a szavakat, amelyek *-či* képzőt tartalmaznak. A párhuzamos szöveghelyek összevetése után az adatokat három csoportba soroltam: a) azok az adatok, amelyek csak az 1889-es fordításban szerepelnek; b) mindkét fordításban szereplő szavak; c) csak az újabb fordításban előforduló adatok. A két fordításban összesen 185 adatot találtam, ezek közül az alábbiakban csak néhány – a jelenségeket, a fordítás különböző módozatait szemlélető – példát adok közre. (A példanyag közlésénél megtartom a cirillbetűs írásmódot. A szócikkben először az 1889-es adatok állnak, ezt követi az 1996-os fordítás. Mindkét szöveghez magyar fordítást adtam – a mondatokat igyekeztem az érthetőség határain belül szó szerint fordítani, a lexikai és alaktani egyezőség/különbözőség bemutatása miatt –, majd megadom az evangélium vonatkozó magyar szövegét is, a Szent István Társulat fordításában. Az egyes idézetek nem idevágó részeit lehasítottam, a központosítást pedig egységesítettem.)

A) A *-či* csak az 1889-es fordításban szerepel

инязоркчи (инязорчи) 'fejedelemség, birodalom, ország' (< *инязор* 'uralkodó, fejedelem, cár' < *ине* 'nagy', *азор* 'úr')

- (1) *Мейле амазысь кусьтизе Сонзэ покиъ пандо прясъ, невтинзе Тензэ весе инязорокъсь читнень.* 'Utána a gonosz [nem szép] felvitte őt egy nagy hegy tetejére, megmutatott neki minden országot.' // *Идемевсесь ветизе Исусонь сэрей таркас ды сельгень прамс невтинзе тензэ мода лангонь весе мастортнень.* 'A gonosz [kísértő] felvitte Jézust egy magas helyre és egy pillanat alatt megmutatta neki a földfelszín minden országát.' // *Erre a sátán fölvezette egy magas hegyre, és egy szempillantás alatt megmutatta neki a földkerekség minden országát.* (Lk 4:5)
- (2) *Инязороксь чинь саймеде мейле сонъ мурдась мекевъ кудовъ...* 'A királyság megszerzése után visszatért haza...' // *Ялатеке инязорокс сонзэ путызь, ды зярдэ сон сась мекев...* 'Mégis fejedelemmé (őt) tették meg, és amikor visszatért...' // *Мégis megszerezte a királyságot és visszatért.* (Lk 19:15)
- (3) *Тонавтытъя, мезе эряви теймексъ менелень инязорокъсь чись совамонь кисэ.* 'Tanító, mit kell tenni a mennyei birodalomba bejutásért?' // *Тонавтыця, мезе монень теемс пингеде пингень эрямос совамга?* 'Tanító, mit [kell] nekem tennem az örök életre jutásért?' // *Mester, mit tegyek, hogy eljussak az örök életre?* (Lk 10:25)

кудочи 'birtok, gazdagság, vagyon' (< 'ház melléképületekkel') (< кудо 'ház')

(4) *Эли чевте одюжасо оршазь ломанень? Чевте паро одюжасо оршазь ломатне эрить инязоронь кудо чисэ.* 'Vagy puha ruhába öltözött embert? A puha jó ruhába öltözött emberek élnek a cár birtokán.' // *Паряк тынь арсиде нееме мазый ориамосо оршазь ломань? Сеть, конат оршазь питнейстэ ды эрить сюнавсто, сеть инязоронь кудоват.* 'Talán gondoltatok látni szép ruhába öltözött embert? Azok, akik drágán öltözöttek és gazdagon élnek, azok a cár háza szerintiek [= oda valók].' // *Finom ruhába öltözött embert? Akik drága ruhában járnak és a kényelemnek élnek, a királyi palotákban találhatók.* (Lk 7:25)

парочи 'jószág; érték; gazdagság, vagyon; javak' (< паро 'jó')

(5) *Пекъ а паро ули тыненькъ сюнавтэ, тынь ужэ саинкъ паро чинкэ.* 'Nagyon nem lesz jó nektek, gazdagok, ti már megkaptátok a javaitokat.' // *Тыненьк жо, сюнавтнень, зьян, эдь тыненьк максозель педэ пец эсь уцясканк.* 'Nektek már, gazdagoknak, kár, hiszen nektek odaadták már [elejétől a végéig] a saját boldogságotokat.' // *De jaj, nektek, gazdagok, mert már megkaptátok vigasztokat.* (Lk 6:24)

покичи 'nagyság; dicsőség' (< покиш 'nagy')

(6) *Ки виздилгады деряй Моньдень, Монь валдонь, седе Ломанень Тсёра-якъ виздилгады, кода сы Сонь эсь покиш чисэнзэ, Тетянзо покиш чи маро да святойть Ангелтнэнь покиш чисть маро.* 'Aki ha szégyell Engem, az én szavamat, azt az Ember Fia is szégyelli, aki eljön a saját dicsőségével, az Atya dicsőségével és a szent angyalok dicsőségével.' // *Бу-ти визделгады кияк монь эйтэ ды монь валтнэде, сень эйтэ визделгады Ломантнень Цёраськак, зярдэ сон сы эсь иневалдонь сияждомасо, эсь Тетянзо ды Пазонь армотнень иневалдосо.* 'Ha szégyell valaki engem és az én szavaimat, azt az Ember Fia is szégyelli, amikor ő eljön a maga dicsfényében ragyogva [nagy fénytől ezüstösen], maga, az Atya és az angyalok dicsőségében.' // *Aki ugyanis szégyell engem és tanításomat, azt az Emberfia is szégyellni fogja, amikor majd eljön a maga és az Atya, meg a szent angyalok dicsőségében.* (Lk 9:26)

(7) *Весэ дивасть Пазон покиш чинзэ неезь.* 'Mindenki csodálkozott az Isten nagyságát látva.' // *Весэ ломантне абунгадокиность Пазонь истямо вийденть ды инелмадонть.* 'Minden ember meglepődött az Isten ilyen erejétől és nagyvá válásától [felnagyulásától].' // *Mindannyian igen elámultak az Isten nagyságán.* (Lk 9:43)

сыречи 'öregség' (< сыре 'öreg')

(8) *Вана тонть Елизавета раскетъ васня а шачлилъ, ней кототсе ковъ, кода сыре чисэнзэ некиясь.* 'Lám, a te Erzsébet rokonod korábban nem szült, most a hatodik hónapja, amikor öregségében teherbe esett.' // *Содак: тонъ патят, Элисавета, кадык сыреяк, ялатеке некиясь цёрасо. Весе ловсть сонзэ а чачницяк, ней сон уш котоце ков неиксесэ.* 'Tudd, a te nénéd, E., noha öreg, mégis megfogant [méhében] egy fiúval. Mindenki tartotta őt meddőnek [nem szülőnek], most pedig már hatodik hónapja terhes.' // *Íme, rokonod, Erzsébet is fogant öregségében, s már a hatodik hónapban van, noha meddőnek mondták.* (Lk 1:36)

сэтьмечи 'béke, békesség; nyugalom' (< сэтьме 'csend; csendes, nyugodt')

(9) *Сонъ вачтасъ [!] эсь ломанензэ сэтьме чинзэ лангсъ.* 'Ránézett a saját emberének jámborságára [nyugalomára].' // *Эдь Пазосъ велявтызе вавонтоно монъ лангс, асодавикс ды анеявикс урензэ лангс.* 'Az Isten fordította a tekintetét rám, tudatlan és észrevehetetlen szolgáljára.' // *Mert rátekintett szolgálója alázatosságára.* (Lk 1:48)

эрямочи 'élet' (< эрямо 'élet')

(10) *Идимадонокъ мейле таго, апакъ пельть нолдасамизь весе эрямо чинекъ перкъ* 'Megszabadításunk után megint, nem félve elbocsát minket egész életünkön át'. // *Сон олякстомты минек вардонок летитя-мост эйтэ. Ней минъ карматано апак пеле сонзэ мелензэ тонав-томо.* 'Kiszabadítván minket az ellenség szorításából, most mi kezdjük félelem nélkül az ő kedvét teljesíteni.' // *Hogy az ellenség kezéből kiszabadítva, félelmet nem ismerve szolgáljunk neki.* (Lk 1:74)

B) А -či 1889-es és az 1996-os fordításban is szerepel

инязорксчи 'birodalom, ország' (< инязор 'uralkodó, fejedelem, cár')

(11) *Верблюдонэнь салмоксонъ варява лисьмексъ, сюнавъ ломаннень Пазонъ инязороксъ чисъ совамодо шошдыне!* 'A tevének a tú lyukán kijönni a gazdag embernek Isten országába bemenésénél könnyebb.' // *Верблюдонтень салмуks нилькска ютамс седе шождыне, кода сюнав ломанентень максомс прянзо Пазонъ инязорксчинтъ алов.* 'A tevének a tú fokán átmenni könnyebb, mint a gazdag embernek adni magát Isten országa alá.' // *Könnyebb a tevének átmenni a tú fokán, mint a gazdagnak bejutni az Isten országába.* (Lk 18:25)

ламочи 'sokaság, vminek a sok volta' (< ламо 'sok')

(12) *Сюнавтнэ путсть Пазнэнь казнетъ, ламо чидестъ, а те дова авась араздензэ путынзе весе, месне тензэ эрямсъ ульнесъ.* 'A gazdagok

raktak Istennek ajándékot a sokjukból, de ez az özvegyasszony a semmijéből rakott mindent [odaadta mindenét], ami neki élni volt.’ // *Эдь весе сынъ каять дамочидест, довась вана каясь арасьчидензэ ды максызе весенть, мейсэ тензэ эрямаль.* ’Hiszen mindenki odadobott a sokjából, ám az özvegyasszony a szükségéből [semmijéből] dobott, és odaadott mindent, amiből neki élnie kellett.’ // *Mert a többiek feleslegükből adták az adományt, ő azonban mind odaadta, ami szegénységétől telt: egész megélhetését.* (Lk 21:4)

сюнавчи ’gazdagság, bőség, vminek a gazdag volta’ (< *сюнав* ’gazdag’)

(13) *Истя тынь аволь виде сюнавъ чисэ а кемматъ ульдядо деряй, ки тынкъ кемдядызь виде сюнавъ чисэнтъ?* ’Ha a nem igaz vagydonban nem voltatok hűek, rátok ki bízna valódi gazdagságot?’ // *Ды бути эзитъ ульне кемевикс а виде сюнавчисэ, сестэ алкуксонь сюнавчинтькак кияк а макссы тонеть.* ’És ha nem voltál megbízható a nem igaz vagydonban, akkor valódi gazdagságot senki nem ad neked.’ // *Ha tehát a hamis mammont nem kezeltétek hűen, ki bízza rátok az igazit?* (Lk 16:11)

тейтерькчи ’lányság, hajadon állapot’ (*тейтерь* < ’lánya vkinek’)

(14) *Сесэ-жо ульнесь Анна пророчица Асиронь буень Фануилэнь тейтерь. Сонъ вельть сыре ульнесь, тейтерксь чидензэ мейле мирде экинэ сисемъ иеть ансякь эрясь.* ’Volt ott egy Anna prófétanő, az Áser nemzetségbeli Fánuel lánya. Ő nagyon öreg volt, leánysága után hét évig élt a férjével.’ // *Тосо те шкане ульнесь Анна пазмарицясь, Пенуилэнь тейтерезэ Ассирэнь буестэ. Сон пек сырель. Анна тейтерькчисэ лиссь мирденень ды эрясь сисем иеть мирдензэ марто.* ’Ebben az időben volt egy Anna prófétanő, Fánuel lánya az Áser nemzetségből. Ő nagyon öreg volt. Anna leányságában férjhez ment, és hét évig élt a férjével.’ // *Volt egy Áser törzséből való, Anna nevű próféta-asszony, Fánuel leánya, aki már igen öreg volt. Hét évig élt férjével leánysága után.* (Lk 2:36)

C) А -či csak az 1996-os fordításban szerepel

авидечи ’vminek a nem igaz volta’ (< *a* tagadószo, *виде* ’igaz, egyenes’)

(15) *Тень кувалтъ Сынь тыненкъ судияксь улишь.* ’Abban a tekintetben ők a ti bírálókká lesznek.’ // *Натой сынъ сынсь кемекстыть тынк авидечинк!* ’Így ők maguk megerősítik a ti őszintétlenségeket.’ // *Езэрт ők lesznek bírálóк.* (Lk 11:19)

азоркчи 'hatalom' (< азор 'gazda, tulajdonos, úr')

(16) *Исусъ меръсь тенсть: Монъгакъ а ёвтанъ тенкъ, кинь кармавтово-со-те-нь теянъ.* 'Jézus mondta nektek: Én sem mondom nektek, kinek a parancsára ezt teszem.' // *Ды сестэ монгак а ёвтан тенк, кодамо азоркчисэ мон теян неть тевтнень, мерсь Исус.* 'És akkor én sem mondom nektek, milyen hatalommal teszem ezeket a dolgokat, mondta Jézus.' // *Jézus erre így felelt nekim: Akkor én sem mondom meg nektek, hogy milyen hatalom birtokában teszem ezeket.* (Lk 20:8)

(17) *Сонъ эсь мельсэнзэ, вийсэнзэ мери деряй амазытнень лисъме, сынъ лисить.* 'Ő a saját gondolatával, erejével ha mondaná a gonoszoknak kimenni, ők kimennek.' // *Сон аванькс оймеялтнэньгак кармавты эсь азоркчисэнзэ, вийсэнзэ, ды сынъ лисить ломаньстэнтъ.* 'Ő a tisztátalan lelkeknek is parancsol a maga hatalmával, erejével, és azok kimennek az emberekből.' // *Akkora hatalmas és ereje van, hogy még a tisztátalan lelkeknek is tud parancsolni, úgyhogy kimennek a megszállottakból.* (Lk 4:36)

(18) *Виевтнень покиъ таркастость каинзе; сэтьметнень покиъ таркасъ кустинзе.* 'Az erőseket a nagy helyről ledobta, a szelídeket a nagy helyre felemelte.' // *Правтни прявтнэнь азоркчинь таркастость, ды верев кепеди асодавикстнэнь ды анеявикстнэнь.* 'Letaszítja a vezetőket a hatalom helyéről, és felemeli az ismeretleneket és észrevehetetleneket.' // *Letaszította trónjukról a hatalmasokat, az alázatosakat pedig fölemelte.* (Lk 1:52)

арасьчи 'nincstelenség, szükség, hiány' (< арасъ 'nincs')

(19) *Азэ седе куроку ошонть ультесянь кувалтъ, пролутка юткова пурнакъ ништейть, ормань колавтъ, чамордытсятъ, сокортъ, да весе вету тезэ.* 'Rajta, gyorsan a város utcájára, a sikátorokból gyűjtsd össze a nincstelenekeket, halálos betegeket, sántákat, vakokat, s mindet hozd ide.' // *Азэ седе курокусто, ютак весе ошонь кужотнень ды ют-кашитнень кувалт ды ветить теи арасьчисэ эрицятнень, кедте-метнень-пильгевтеметнень, сокортнэнь ды кичкере пильгетнень.* 'Rajta, gyorsabban, menj a város tereire és utcáira, és vezesd ide a nincstelenségben élőket, a kéz és láb nélkülieket, vakokat és kacska-lábúakat.' // *Fogd magad, és eredj ki a város tereire és utcáira, és hívd ide a szegényeket, bénákat, vakokat és sántákat.* (Lk 14:21)

Lásd még a 30. számú példát.

валдочи 'fényesség, világosság' (< валдо 'fény; fényes, világos) és
олячи 'szabadság' (< оля 'szabadság')

(20) *Пазонь Духсо Монь эйсэнь, сонь Монь кочксимемь ништэйинень па-ро кулянъ ёвтлитсяксь седейсэ сэредитсятненъ пичкавтлитсяксь, кучимемь полонсь понгозтненень мекевъ нолдамонь ёвтлеме, сокортнэнь сельместъ панжомо, ламо пиштевтлитсятненъ олясь нолдамо.* 'Az Isten lelkével bennem, ő engem kiválasztott a szegényeknek a jó hírt hirdetni, a szívvel betegeskedők gyógyítójának, küldött engem a rabságba taszítottaknak a hazabocsátást hirdetni, a vakok szemét kinyitni, sok kisémmizettnek szabadságot hozni.' // *Азоронь Оймеялтось моньсэнь, эдь сон вадимим-кочкимим монь. Сон кучимим монь яволявтомо кажовтненень кенярксов куля, пачтямо пекстазтненень – олячиде, сокортнэненъ – валдочиде; лепитязтненъ оляс нолдамо.* 'Az Úr lelke bennem, hiszen ő felkent-kiválasztott engem. Elküldött engem osztogatni a szerencsétleneknek az örömhírt, közölni a bebörtönzöttekkel a szabadságot, a vakokkal a világosságot, szabadon bocsátani az elnyomottakat.' // *Az Úr lelke van rajtam, azért kent fel engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek. Elküldött, hogy hirdessem a foglyoknak a szabadulást, a vakoknak a látást, hogy szabadon bocsássam az elnyomottakat.* (Lk 4:18)

вачочи 'éhség' (< вачо 'éhes')

(21) *Кода сонь ютавтызе весе ули парозо, се масторсонть сась вачо ие, сонь кармась пиштевтеме.* 'Amikor elköltötte minden vagyónát, az országban jött éhínség [éhes-év], ő kezdett nélkülözni.' // *Ды зярдо сон весе ули-паронть ютавтызе, сась се масторонть поки вачочи, ды цёраськак кармась нек пиштеме.* 'És amikor minden vagyónát elköltötte, jött az országra nagy éhezés, a fiú nagyon kezdett nélkülözni.' // *Amikor már mindenét elpazarolta, az országban nagy éhínség támadt, s nélkülözni kezdett.* (Lk 15:14)

(22) *Илиянь пингстэ, кода колмо иеть да кото ковть менельстэ пиземе эзь ульнекъ, кода сестэ масторъ лангсонть весе вачомкиность, се шкане Израильсэ ламо доватъ ульнестъ.* 'Illés korában, amikor három évig és hat hónapig a mennyből eső nem esett [nem volt], akkor a földön mindenki éhezett, ez idő tájt Izraelben sok özvegy volt.' // *Илиянь шкатнестэ, зярдо колмо пель марто иеть арасель пиземе, ды весе масторсонть ульнесь поки, така вачочи, Израильсэ ульнестъ ламо доват.* 'Illés idejében, amikor három és fél évig nem volt eső, és az egész földön volt nagy, súlyos éhínség, Izraelben sok özvegy

élt.’ // *Sok özvegy élt Izraelben Illés idejében, amikor az ég három évre és hat hónapra bezárult, úgyhogy nagy éhínség támadt az egész földön.* (Lk 4:25)

Lásd még a 31. számú példát.

видечи ’becsületesség, egyenesség’ (< *виде* ’igaz, őszinte, egyenes’)

(23) *Ёвтась истяжо ёвксъ эсь прятъ праведнойксъ ловнытсятнэнень да лия ломанень сялдытсятнэнень.* ’Mondott egy történetet a magukat szentéletűeknek gondolóknak és más embereket elítélőknek.’ // *Исус ёвт-несь истямо валелявкс сетненень, конат ловсть эсь прят видечисэ эрицякс ды конат лия ломантнень мезекскак эзь путне.* ’Jézus mondott olyan példabeszédet azoknak, akik gondolták magukat becsületben élőknek, és akik más embereket semmibe sem vettek.’ // *Аз елби-закодотакнак, акик meg voltak róla győződve, hogy igazak, s a többieket megvetették, ezt a példabeszédet mondta.* (Lk 18:9)

(24) *Тынь ломань икеле прянкъ паро ломаньксъ тейнитядо; Пазь содасынзе кодатъ тынкъ седеенкъ.* ’Ti az ember előtt magatokat jó embernek teszitek, [de] az Isten tudja, milyen a ti szívetek.’ // *Тынь содато-тадо, кода ломантнень икеле ливтемс видечис эсь прянк, ансяк Пазось содасынзе тынк седейтнень.* ’Tudjátok, amint az emberek előtt mutatjátok magatokat igaznak [teszitek igazságosságba magatokat], csak az Isten ismeri a ti szíveteket.’ // *Ti igaznak mondjátok magatokat az emberek előtt, az Isten azonban belelát szívetekbe.* (Lk 16:15)

(25) *Тынь кементсе часть макстадо метасто, рутасто да эрва мень пуре эмежде, а Пазонь вечкеманть, Пазонь судсть вакска каднос-сынкъ.* ’Tizedrészt adtok a mentából, a rutából és minden kerti veteményből, de az Isten szeretetét, Isten ítéletét elhagytátok.’ // *Тынь панд-тадо Пазонтень кеменце пелькс натоу питнёк ды рута тикшестэ ды пурень лия эмежстэяк. Ансяк тынь стувтынк вечкемс Пазонтъ ды эрямс видечисэ!* ’Adtok az Istennek tizedrészt a mentából és a rutafűből, és a kert más veteményeiből. De elfelejtitek szeretni az Istent és (elfelejtetek) élni becsületben.’ // *Tizedet adtok a mentából, rutából és az összes kerti veteményből, de semmibe veszitek az igazságot és az Isten szeretetét.* (Lk 11:42)

(26) *Видьстэ кортанъ тенкъ: конатъ-конатъ месэ аштитсятнень ютксо куломодость икеле Пазонь инязорокс чизэ нейсызь.* ’Bizony [egyenesen] mondom nektek: némelyek az itt állók közül a haláluk előtt Isten országát meglátják.’ // *Видечи ёвтан тенк: конат-конат месэ*

аштицятнень эйстэ а кулыть, зярс а несызь Пазонь инязоркчинь самонть. 'Igazat mondok nektek: némelyek az itt állók közül nem halnak meg, amíg nem látták az Isten országának eljövetelét.' // *Igazán mondom nektek, hogy azok közül, akik itt állnak, némelyek nem halnak meg, míg meg nem látják az Isten országát.* (Lk 9:27)

иневаньксчи 'szentség' (< *иневанькс* 'szent' < *ине* 'nagy', *ванькс* 'tisza')

(27) *Менельсэ тетянокъ! Тонть леметь валдомозо. Тонть Инязороксь чить сазо.* 'Miatyánk a mennyben. A te neved világosodjon meg. A te országod jöjjön el.' // *Тетяй, панжовозо тонь лементь иневаньксчизэ. Сазо тонь инязоркчись.* 'Atya, táruljon ki nevednek a szentsége. Jöjjön el a te birodalmad.' // *Атыánk! Szenteltessék meg a neved. Jöjjön el az országod.* (Lk 11:2)

кудо-чи 'birtok, gazdagság, vagyon' (< *кудо* 'ház')

(28) *Тетяй, туикъ монень мезе тень саты дольнай. Тетязо явизе тенстъ весе ули парозо.* 'Apám, hozd nekem, ami a nekem járó [elengendő] rész. Az apja szétszította köztük minden vagyonát.' // *Тетяй, максык монень кудонь-чинь пельксэм. Тетясь явизе кавтост юткова кудонь-чинь ули-паронть.* 'Apám, add nekem a vagyonrészem. Az apa kettéosztotta köztük a birtok javait.' // *Апám, add ki nekem az örökség rám eső részét! Erre szétszította köztük vagyonát.* (Lk 15:12)

летькечи 'nedvesség, nyirkosság' (*летьке* 'nedves, nedvesség')

(29) *Кона-кона прась кевъ лангсь, лисьть, да леткевтеме коськсть.* 'Egyesek leestek a kőre, kikeltek és nedvesség nélkül kiszáradtak.' // *Луютне прастъ кевев модас, курокто лиссть ды курокто коськсть-как: эзь сато летькечись.* 'Mások leestek a köves földre, gyorsan kikeltek és gyorsan el is száradtak: nem volt elég nedvesség.' // *Мás szemек көвес талажра hullоттак. Kikeltek, de aztán elszáradtak, mert nem kaptak elég nedvességet.* (Lk 8:6)

парочи 'jóság; érték; gazdagság, vagyon; javak' (< *паро* 'jó')

(30) *Вачотнень пародо пейтинзе, сюпавтнэнь истякъ панинзе.* 'Az éheseket jóval töltötte el, a gazdagokat (csak) úgy elűzte.' // *Сон пейти парочисэ арасьчисэ эрицятнень; сюпавтнень пани чавонь кедть.* 'Megtölti javakkal a nincstelenségben élőket, a gazdagokat elűzi üres kézzel.' // *Az éhezőket javakkal töltötte el, de a gazdagokat üres kézzel küldte el.* (Lk 1:53)

пеи́ксечи 'vminek a tele jellege; jóllakottság' (< *пеи́ксе* 'tele, teli')

(31) *А паро тыненькыкакъ ней пеи́кедэзъть, мейле тынь вачомдадо.* 'Nem jó nektek sem, most jóllakottak, később éhezni fogtok.' // *Зыян тыненк, течи пеи́ксечисэ эриятненень, эдь тынь карматадо эрямо вачочисэ.* 'Jaj nektek, ma jóllakottságban élöknek, hiszen ti fogtok élni éhségben.' // *Jaj nektek, akik most jóllaktok, mert éhezni fogtok!* (Lk 6:25)

питнейчи 'dicsőség, dicsőítés; jutalom' (< *питней* 'drága, értékes')

(32) *Вечкинъдерятадо ансякъ тынсинкъ вечкитсятненень, мезень кисъ сестэ инамстадо?* 'Ha csak a titeket szeretőket szeretitek, miért akkor a dicsőítésetek?' // *Бути тынь вечксынк ансяк сетненень, конат вечк-тядызь тынк, сестэ мейсэ тынк питнейчись?* 'Ha ti csak azokat szeretitek, akik szeretnek titeket, ezért miben [van] nektek a dicsőítés?' // *Mert ha csak azokat szeretitek, akik benneteket is szeretnek, milyen há-lát várhattok érte?* (Lk 6:32)

превейчи 'okosság, bölcsesség' (< *превей* 'okos, bölcs')

(33) *Тень кувалть Пазонь Премудростезэ истя мерсьсь...* 'Emiatt Isten nagy bölcsessége így mondta...' // *Секскак Пазонь Превейчись кор-ты...* 'Azért Isten bölcsessége mondja...' // *Azért mondja az Isten böl-сsessége...* (Lk 11:49)

(34) *Сонъ масторонь ве пестэ сакиносъ Соломононь превензэ кулсоно-мо.* 'A föld egyik végéből jött Salamon bölcsességét meghallgatni.' // *Эдь сон сась мастор маитомасто кунсолосо Соломононь превейчинть.* 'Jött a föld végéből meghallgatni Salamon bölcsességét.' // *Mert eljött a föld széléről, hogy meghallgassa Salamon bölcsességét.* (Lk 11:31)

салавачи 'titok, rejtély' (< *салава* 'titkos')

(35) *Мезеякъ истя кекиезъ а эри коната-бу аволь муевть; арась истя-жо кодамоякъ салава тевь, коната-бу аволь содавтъ.* 'Semmi olyan elbújva nem él, amit ne lehetne megtalálni, nincs semmi olyan tit-кос dolog, ami ne tudódna ki.' // *Арась истямо салавачи, конась аволь лисе лангс, ды арась истямо сѣнома, конась а теевель содавиксэкс.* 'Nincs olyan titok, ami ne jönne a felszínre, és nincs olyan titok, ami ne válna ismertté.' // *Nincs semmi elrejtve, ami nyilvánosságra ne kerülne, s titok, ami ki ne tudódna.* (Lk 12:2)

содамочи 'tudás, ismeret' (< *содамо* 'tudás, ismeret')

(36) *Тынь закононь содамонь панжуманть саинкъ...* 'A törvények tudásá-nak a kulcsát elvettétek...' // *Тынь салынк содамочис панжоманть...* 'Ti elloptátok a tudáshoz [való] kulcsot...' // *Elvettétek a tudás kulcsát...* (Lk 11:52)

стакачи 'nehézség, súlyosság' (< *стака* 'nehéz, súlyos')

(37) *Тынь Монь апаро шкастонъ Монь маро ульниде.* 'Ti az én rossz időmben velem voltatok.' // *Ансяк тынь цидярдые мартон ютамо весе монь стакачитнень пачк.* 'Csak ti bírtátok ki velem haladni minden nehézségemen keresztül.' // *Ti kitartottatok velem megpróbáltatásaimban.* (Lk 22:28)

сэтьмечи 'béke, békesség; nyugalom' (< *сэтьме* 'csend; csendes, nyugodt')

(38) *Тынь арситядо Монь сынъ масторъ лангсъ масторонь оймавтомо? Мерянь тенькъ – аволь сексъ – явишемензэ Монь сынъ.* 'Gondoljátok, én jöttem a földre a földet megbékéltetni? Mondom nektek, nem azért, megosztani jöttem.' // *Тынь, паряк, арсетядо, мон сынъ сэтьмечинь кандомо мода лангс? Арась! Аволь сэтьмечи – явома.* 'Ti, talán, gondoljátok, jöttem békességet hozni a földre? Nem! Nem békességet, megosztást.' // *Аzt hiszitek, azért jöttem, hogy békét hozzak a földre? Nem azt, hanem – mondom nektek – meghasonlást.* (Lk 12:51)

сюнавчи 'gazdagság, bőség, vminek a gazdag volta' (< *сюнав* 'gazdag')

(39) *Вана кодамо стака сюнавнень Пазонь инязороксъ чисъ совамсъ.* 'Lám, milyen nehéz a gazdagnak Isten országába bejutni.' // *Кодамо стака сюнавчинь кирдицятнень максомс прянтъ Пазонь инязоркчинтъ алов!* 'Milyen nehéz a gazdagságot bírónak adni magát Isten országa alá.' // *Milyen nehéz bejutni a gazdagnak az Isten országába!* (Lk 18:24)

(40) *Лія ломанень ули паросо видеть эзде ульнекъ деряй, ки тенкъ макссазо тынсинкъ ули паронкъ?* 'Ha más ember vagyonával igazak nem voltatok, ki[tek] adja nektek a vagyonotokat?' // *Ды бути эзить уле кемевикс лиянь сюнавчисэ, сестэ эсетенькак кияк а макссы тонеть.* 'És ha nem voltál megbízható más vagyonával, akkor a sajátodat senki nem adja neked.' // *És ha a máséban nem voltatok hűek, ki adja oda nektek a tiéteket?* (Lk 16:12)

(41) *Истя эри, коната эсь кисэнзэ сюналгали, аволь Пазонь кисэ.* 'Így él, akik magáért gazdagszik, nem Istenért.' // *Истя эрси эръвантъ марто, кие ансяк эстензэ таиты сюнавचितъ ды конась теке марто Пазонть сельме икеле а ули сюнавкс.* 'Így szokott lenni mindenkivel, akik csak magának halmoz fel gazdagságot és aki ezáltal Isten szeme előtt nem lesz gazdaggá.' // *Így jár az, aki vagyont halmoz fel magának ahelyett, hogy az Istenben gazdagodnék.* (Lk 12:21)

тоначи 'túlvilág' (< тона 'az, amaz')

(42) *Сюнавсь адсо пиштевтемстэ кепединзе сельмензэ веревь да васолдо неuze Авраамонь, неuze сонзэ кедь лангсто Лаззреньгакь.* 'A gazdag [ember] a pokolban nélkülözvén felemelte a szemét és messziről látta Ábrahámot, s látta az ő kezében Lázárt is.' // *Тоначисэ, косо пиштсь сюнавось, варитась сон верев ды неuze васолдо Аврахам покинтянь, кона элесэнзэ кирдсь Лазарень.* 'A túlvilágon, ahol nélkülözött a gazdag [ember], felnézett és látta messziről Ábrahám ösatyát, aki ölében tartotta Lázárt.' // *Amikor a pokolban kínjai közt feltekintett, meglátta messziről Ábrahámot és kebelén Lázárt.* (Lk 16:23)

(43) *Пеледе сетнеде, конататненень маштомадонкь мейле каявдадо амадятся толсь.* 'Azoktól féljete, akik által a megsemmisítés után vettettek a ki nem hunyó tűzbe.' // *Пеледе седе, конань ули виезэ рунгонь маштомскак ды тоначинь толс ёртомскак.* 'Attól féljete, akinek van ereje a testet megsemmisíteni és a túlvilág tűzébe dobni.' // *Attól féljete, akinek, miután megölt, ahhoz is van hatalma, hogy a kárhózatba taszítson benneteket.* (Lk 12:5)

чевтеседейчи 'irgalom, irgalmasság; kegyelem [szó szerint: lágy szívűség]' (< чевте 'lágy, puha', седей 'szív')

(44) *Монь кучозянь Пазонь паро шкань самодо ёвтлеме.* 'Vagyok küldve az Úr jó idejének eljöveteletét hirdetni.' // *[Сон кучимим монь] ... Азоронь чевтеседейчинь шкань самодонть ёвтамо.* '[Ő küldött engem] ... az Úr kegyelme idejének eljöveteletét mondani.' // *[Elküldött, hogy] ... hirdessem az Úr kegyelmének esztendejét.* (Lk 4:19)

чоподачи 'sötétség' (< чопода 'sötét, sötétség')

(45) *Весе рунготь улинь деряй валдо, а улинь деряй эснэнзэ ве таркаякь чотуда...* 'Ha az egész tested világos lenne, és nem lenne benne egy hely sem sötét...' // *Ды вана улиндеряй тонь рунгось нештязь валдосо ды а улиндеряй тоньсэть кодамояк чоподачи...* 'És ha a te tested világossággal lenne megtöltve és ha nem lenne benned semmiféle sötétség...' // *Ha tested csupa világosság és nincs benne semmi sötétség...* (Lk 11:36)

шумбрачи 'egészség' (< шумбра 'egészséges')

(46) *Сонь сынсть приминзе да менелень Инязороксь чиде кортась тенсть. Сэредитсятненень, конань мелесть ульнесь виеммексь, сетненень пичкавтынзе.* 'Fogadta őket és a mennyei Birodalomról beszélt nekik. A betegeket, akik szerettek volna [kedvük volt] erősebbé válni,

azokat meggyógyította.’ // *Исус седейшкава вастынзе сынст, корт-несь мартост Пазонь инязорксчиденть ды шумбралгавтынзе сетенень, конат веиштъ шумбрачи.* ’Jézus szívesen fogadta őket, beszélgetett velük Isten országáról és meggyógyította azokat, akik egészségért könyörögtek.’ // *Szívesen fogadta őket, és beszélt nekik az Isten országáról, akik pedig gyógyulást kerestek, azokat meggyógyította.* (Lk 9:11)

эрявикчи ’vminek a szükséges volta’ (< эрявикс ’kellő, szükséges, fontos’)
 (47) *Сестэ жо ёвтась теньсть ёвксъ кода эрва икасто апакъ мелявтъ озномсь эряви.* ’Akkor mondott nekik példabeszédet, hogy minden időben szüntelenül imádkozni kell.’ // *Исус невтизе тонавтницятнень туртов свал озноманть ды кемезь учоманть эрявиксчист.* ’Jézus megmutatta a tanítványoknak az állandó imádkozásnak és bízva várakozásnak a szükségességét.’ // *Egyszer arról mondott nekik példabeszédet, hogy szüntelen kell imádkozni, és nem szabad belefáradni.* (Lk 18:1)

ялгакчи ’barátság’ (< jalga ’barát’)

(48) *Мерянь тенкь, стязь а максы деряй тензэ ялгань кисэ...* ’Mondom nektek, felkelve nem adna neki, mert barátja...’ // *Кортан тенк: бути сон натоу ялгакчинь кисэ а сти ды а максы киш...* ’Mondom nektek: ha ő még a barátságért sem kel fel és nem ad kenyeret...’ // *Mondom nektek: На azért, mert barátja, nem kel fel, hogy adjon neki...* (Lk 11:8)

(49) *Сонь пежсетевь маро содавтли да ярсы мартость.* ’Ő a bűnösökkel megismerkedik és eszik velük.’ // *Те ломанесь теи ялгакчи ды ярс-ниак пежсетевтнень марто.* ’Ez az ember barátságot tesz, és eszik is a bűnösökkel.’ // *Ez bűnösökkel áll szóba, sőt eszik is velük.* (Lk 15:2)

*

A párhuzamos szöveghelyek vizsgálata során az alábbi következtetésekre juthatunk:

- a) Az 1889-es fordításban szereplő -чи képzős szavakat tartalmazó szövegek egy része az újabb fordításban képző nélküli. Ilyenkor többféle megoldással találkozunk:
- az 1996-os evangéliumban a párhuzamos szöveghelyen más szó (de szinonima) szerepel, pl. *инязороксчи* ’birodalom, ország’ ~ *мастор* ’föld, ország’ (1); *парочи* ’jóság’ ~ *уцяска* ’boldogság’ (5); *покичи* ’nagyság’ ~ *иневалдо* ’dicsőség, fényesség’ (6), *виш* ’erő’ (7);
 - az újabb fordításban képző nélküli szóalak szerepel hasonló fogalmi körben: *сыречи* ’öregség’ ~ *сыре* ’öreg’ (8);

- az újabb fordításban a képző (és rag) nélküli (alap)alak szerepel, de ennek a jelentése más: *инязорокчи* 'birodalom, ország' ~ *инязор* 'fejedelem' (2), *кудочи* 'birtok' ~ *кудо* 'ház' (4);
 - a fordítások teljesen más szerkezetűek: (9) és (10) példa.
- b) Az 1889-es és az 1996-os fordításban egyaránt *-či* képzőt tartalmazó szavak (*инязоркчи* 'birodalom, ország', *ламочи* 'sokaság', *сюнавчи* 'gazdagság', *тейтерькчи* 'lányság') produktivitása kapcsán egy megjegyzést kell tennem: a korpusz leggyakrabban előforduló eleme az *инязоркчи*, ez a régi fordításban összesen 47-szer fordul elő (ebből 41-szer képzős az új verzióban is), tehát úgy tűnik, a képző agglutinációja e szóban már a XIX. század végére végbement.
- c) A *-či* képzőt csak az új fordításban tartalmazó szavak vizsgálata során a következő alcsoportokat különíthetjük el:
- ugyanaz a szó, régen képző nélkül, ma képzővel: *летке* ~ *летькечи* 'nedvesség' (29); *паро* 'jó' ~ *парочи* 'gazdagság; javak' (30); *прев* 'ész, értelem' ~ *превейчи* 'okosság, bölcsesség' (34); *содамо* ~ *содамочи* 'tudás' (36); *чопода* 'sötét' ~ *чоподачи* 'sötétség' (45); *ялга* 'barát' ~ *ялгакчи* 'barátság' (48);
 - régen egy szó, ma körülírás: *ништёй* 'szegény, koldus' ~ *арасьчисэ эриця* 'nincstelenségben élő' (19); *нешкедэз* 'jóllakott' ~ *нешкесчисэ эриця* 'jóllakottságban élő' (31); *сюнав* 'gazdag' ~ *сюнавчинь кирдиця* 'a gazdagságot fenntartó' (39);
 - régen ige, ma képzős főnév: *вачомкиномс* 'éhezik' ~ *вачочи* 'éhség' (22); *оймавтомс* 'békéltet' (> *оймавтомо* Inf-Nom.) ~ *сэтьмечи* 'béke' (38); *сюналгадомс* 'meggazdagszik' ~ *сюнавчи* 'gazdagság' (41); *эряви* 'kell' ~ *эрявиксчи* 'szükségesség, vminek a szükséges volta' (47);
 - régen határozószó, ma képzős főnév: *видьстэ кортань* 'egyenesen (meg)mondom' ~ *видечи ёвтан* 'igazat/igazságot mondok' (26);
 - a két fordításban különböző lexémák (de alapvetően szinonimák) szerepelnek: *ад* 'pokol' ~ *тоначи* 'túlvilág' (42); *апаро шка* 'rossz idő(szak)' ~ *стакачи* 'nehézség' (37); *мель* 'gondolat' ~ *азоркчи* 'hatalom' (17); *парошка* 'jó idő(szak)' ~ *чевтеседейчинь шка* 'kegyelem ideje' (44); *поки тарка* 'nagy hely' ~ *азоркчинь тарка* 'a hatalom helye' (18); *праведнойкс ловнытсы* 'szentéletűnek gondoló' ~ *видечисэ эриця* 'becsületben élő' (23); *премудрость* ~ *превейчи* 'okosság, bölcsesség' (33); *ули-паро* 'vagyon' ~ *сюнавчи* 'gazdagság' (40);
 - teljesen más szerkezetű a két fordítás: (15), (20), (24), (25), (27), (35), (43), (46), (49).

Végezetül álljon itt az összegző statisztika: a két fordítás teljes szövegében előforduló *-či* képzős alakok megoszlása a fentebb bemutatott csoportosítás szerint a következő képet mutatja:

- a) 1889 +či, 1996 –či:** инязорокчи (6), покшчи (4), сыречи (2), кудочи, парочи, сэтъмечи, эрямочи (1-1);
- b) 1889 +či, 1996 +či:** инязоркчи (41), сюпавчи (6), ламочи, тейтеркчи (1-1);
- b) 1889 –či, 1996 +či:** азоркчи (12), видечи (12), сюпавчи (7), арасьчи (5), тоначи (4), вачочи, кудо-чи, питнейчи, превейчи, чоподачи (3-3), савачи, ялгакчи (2-2), авидечи, валдочи, иневанькчи, летъкечи, олячи, парочи, пешксечи, содамочи, стакачи, сэтъмечи, чевтеседейчи, шумбрачи, эрявикчи (1-1).

Összességében: az 1889-es fordításban **10** szó, **65** előfordulással, az 1996-os fordításban **28** szó, **121** előfordulással szerepel. Mindezek az adatok tehát igazolni látszanak azt az előfeltevést, miszerint a képzővé válás során a szemantikai kiüresedéssel párhuzamosan zajló absztrakció az adott képző produktivitásának megnövekedéséhez vezet.

Irodalom

- Bartens, Raija 1999: Mordvalaiskielten rakenne ja kehitys. MSFOu 232. Helsinki.
- Campbell, Lyle 2001: What's wrong with grammaticalization? In: Language Sciences 23/2–3: 113–161.
- Campbell, Lyle–Janda, Richard 2001: Introduction: conceptions of grammaticalization and their problems. In: Language Sciences 23/2–3: 93–112.
- Fábián Orsolya 2003: A mordvin bibliafordítás terminológiájáról. In: FUD 10: 91–102.
- Hopper, Paul J.–Traugott, Elisabeth Closs 1993: Grammaticalization. Cambridge University Press, Cambridge.
- Keresztes László 2001: Nyelvújítási törekvések az új mordvin bibliafordításokban. In: Mikola emlékkönyv. Néprajz és nyelvtudomány 41: 129–132.
- Keresztes László 2004: Nyelvújítási törekvések és módszerek a Márk evangélium új vogul fordításában. In: FUD 11: 73–86.
- Lazar, Oscar 1975: The Formation of Abstract Nouns in the Uralic Languages. Acta Universitatis Upsaliensis 10. Uppsala.
- Maticsák Sándor 2005: Az agglutinációval keletkezett mordvin képzőkről. In: Nyelvtudományi Közlemények 102. (s. a.)

- Mészáros Edit 1997: Az erza-mordvin *-či* képzős absztrakt főnevek. In: Néprajz és nyelvtudomány 38: 229–241.
- Saarinen, Sirkka 2004: Mordvalainen abstraktisubstantiivien johdin. In: Permiäk, finnek, magyarok. Írások Szíj Enikő 60. születésnapjára. Szerk. Csepregi Márta–Várady Eszter. Urálistikai tanulmányok 14: 334–341.
- Widmer Anna 2004: Az új suriskári osztják bibliafordításról. In: FUD 11: 127–140.

Biblia Téka CD-ROM, Arcanum, Budapest. – Biblia. Ószövetségi és újszövetségi szentírás. Szent István Társulat. Budapest, 1979.

Луканъ коряс евангелия ды апостолтнень тевест. Библиянь ютавтомань институтось. Стокгольма–Хельсинки, 1996.

Святое Евангеліе Господа нашего Иисуса Христа отъ Луки. На Эрзянскомъ наречіи Мордовскаго языка. Изданіе Православнаго Миссіонерскаго Общества. Казань, 1889.

*

The Age of Suffixation in the Mordvin Language

In my paper I examine the productivity of the suffix *-či*, which was formed by agglutination from an individual word. It is very difficult to measure the age and productivity of suffixes agglutinated in the smaller Finno-Ugric languages, since these languages usually do not have archaic texts. However, we can trace the differences between the earlier and more recent translations quite easily owing to the movement of Bible translations becoming stronger in these decades. To examine the productivity of the suffix *-či*, I compared the Erzya translations of the gospel according to Luke in 1889 and 1996. After examining the parallel texts I found that there are ten words with 65 occurrences in the translation of 1889, while there are 28 words in 121 occurrences in the translation of 1996. All this seems to support the presupposition that the abstraction happening at the same time with the desemantization leads to a higher productivity of the given suffix.

The elements appearing most often in the version of 1889 in the place of the suffix *-či*, which is used in the present-day translation, are the following: a) the word which has a suffix in the modern translation is without a suffix: *летке* ~ *леткечи* 'moisture'; b) one word before, now a paraphrase: *ништѣй* 'poor' ~ *арасьчисэ эриця* 'living in poverty'; c) a verb before, a suffixed noun today: *вачомкиномс* 'starve' ~ *вачочи* 'starvation'; d) synonyms: *ад* 'hell' ~ *тоначи* 'the other-world'.

SÁNDOR MATICSÁK